

СУЧАСНІ МОЛОДІЖНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА МЕХАНІЗМИ УЧАСТІ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ

У статті надається аналіз діяльності сучасних молодіжних організацій України. Робиться спроба виявлення основних проблем та механізмів участі молодіжних об'єднань у політичних процесах в Україні.

Ключові слова: державна молодіжна політика, молодь, молодіжні організації, молодіжні структури, політичний процес.

В статье дается анализ деятельности современных молодежных организаций Украины. Делается попытка выявления основных проблем и механизмов участия молодежных объединений в политических процессах в Украине.

Ключевые слова: государственная молодежная политика, молодежь, молодежные организации, молодежные структуры, политический процесс.

This article is an analysis of contemporary youth organizations of Ukraine. The attempt identify major problems and mechanisms for participation of youth organizations in the political processes in Ukraine.

Key words: state youth policy, youth, youth organizations, youth structures, the political process.

Розвиток українського суспільства багато в чому залежить від того, наскільки ефективно молодь реалізує свої права для захисту власних інтересів. Україна пройшла невеликий (всього 21 рік) період суспільно-політичного життя, в якому молодь і молодіжні організації приймали досить активну роль. Законодавство, направлене на регулювання діяльності молодіжних організацій, на сьогодні не є бездоганним, але важливим є те що, воно закріплює практично всі демократичні принципи та механізми для їхньої статутної діяльності. Специфіка функціонування молодіжних організацій особливо в останні десятиліття пов'язана передусім із процесами становлення громадянського суспільства, євроатлантичної інтеграції України, а також з поширенням закордонних грантів та молодіжних ініціатив на території нашої держави.

Питання розвитку та становлення сучасних молодіжних організацій в Україні, проблеми та механізми їх участі у політичних процесах країни є досить актуальними в наш час. Даній тематиці присвячено праці багатьох видатних українських вчених, серед яких М. Головатий, В. Головенько, К. Захаренко, М. Кербаль, В. Кулік, М. Пірен, М. Перепелиця, В. Ребкало, де автори в цілому дослідили проблеми формування та реалізації державної молодіжної політики, участі молоді та молодіжних організацій у політичних процесах сучасної України, їх взаємодії з органами державної влади та ін.

В останні роки політична система України вступила в нову фазу свого розвитку коли демократичні інституції

поступово закріплюють свої позиції в суспільстві. Рівень політичної культури всього населення України і молоді зокрема хоча й поступово, але зростає. Такі умови, на думку В. Кулика, дають широку можливість розвитку молодіжної ініціативи, самореалізації молодого покоління [7]. На хвилі цих позитивних для України процесів, в ще нерозвиненому громадянському суспільстві закріплюється досить важливий інститут «молодіжні організації».

Постійне зростання кількості молодіжних організацій за останні п'ять років ознаменувало початок сучасного періоду їх розвитку в Україні. Міністерством юстиції України впродовж 2006 року було зареєстровано 255 молодіжних організацій, а у 2007 році ще 269 організацій молодіжного спрямування різного рівня – від всеукраїнських до міських та районних. Така активність свідчить про бажання молоді брати участь в організованому молодіжному русі, а отже й претендувати на державну підтримку своїх ініціатив, вважає А. Фішук [11].

Водночас, не слід звеличувати здобутки України стосовно реального долучення молодіжних організацій до участі у політичних процесах. Молодіжні громадські організації як форма прояву соціальної активності молоді переживають разом з українською державою складний період суспільно-політичних та економічних трансформацій. Як пише А. Половинець: «На сучасному етапі організований молодіжний рух в Україні розвивається, інституціонується і формує розвинену систему зі специфічною внутрішньою структурою та механізмами взаємодії із зовнішнім оточенням» [10].

Слова сучасного вітчизняного дослідника громадських об'єднань К. Захаренко якнайкраще відображають особливості сучасного стану молодіжних організацій в Україні. На думку вченого, функціонування молодіжних організацій – це ніщо інше, як наслідок недоопрацювань держави в площині задоволення суспільних потреб молоді. Автор, аналізуючи «потужну» законодавчу підтримку існуючих сьогодні молодіжних організацій, влучно зазначає, що перевага молодіжних організацій полягає в тому, що вони вирішують суспільні проблеми дешевше і значно краще за допомогою волонтерів. Окрім того, молодіжні організації краще знають місцеві потреби, задовольняючи їх через залучення активних місцевих громадян до їх вирішення [3].

Сьогодні, як і на початковому етапі становлення (1990-ті роки), молодіжні організації своїм існуванням залежать і не суперечать положенням загальнодержавної стратегії розвитку молодіжної політики України. Доцільними є згадати дослідження української дослідниці І. Гузенко, яка зазначає: «Маючи глибокі історичні корені, державна молодіжна політика в Україні пройшла шлях від свого зародження через період пошуків до цілком окресленого й визначеного явища у суспільному житті країни... можна стверджувати, що в її становленні виразно проявляються тенденції демократизації і гуманізації суспільних відносин, прагнення держави узгодити інтереси різних верств і груп населення, суспільних інституцій і територіальних утворень» [2]. Таке бачення дослідниці змушує зробити відповідні висновки для молодіжних організацій, які покликанні спрямовувати свою діяльність, в першу чергу, на реалізацію інтересів різних верств населення, що є безперечно важливою складовою політичних та державотворчих процесів країни.

Таким чином, у XXI столітті молодіжні організації стали цілком визначеним явищем в правовій та політичній сфері. Саме їм декларативно має належати вирішальне слово у формуванні й реалізації молодіжної політики та становленні громадянського суспільства в Україні.

Водночас, проблемним аспектом залишається усвідомлення дійсних можливостей своєї діяльності для новостворених організацій, які в більшій мірі проникнуті ейфорією масштабності та впливовості своєї діяльності, у той час, коли треба приділяти увагу вирішенню конкретних проблем (виконувати свої статутні положення), правовому закріпленню своїх дій та відповідальності за ті чи інші протиправні діяння. Характерною негативною тенденцією в наш час є те, що молодіжні організації фактично створюються та функціонують заради отримання закордонних грантів та їх нецільового використання на власні потреби. Оскільки, незважаючи на існування сотень молодіжних громадських організацій в кожному українському місті, більшість реальних проблем на місцях досі є невирішеними.

З іншого боку, сучасні українські політики часто недооцінюють і навмисно знижують важливість пропозицій молодіжних громадських організацій з приводу багатьох суспільно значущих проблем, забуваючи про те, що саме таким чином держава та її

інститути можуть максимально сприяти реалізації запитів і потреб усього молодого покоління. До того ж, державці не мають бажання розрізняти такі об'єднання, які характеризуються специфічністю та різноманітністю, зводячи усі молодіжні організації лише до політизованих, в той час як молодіжних організацій може бути стільки, скільки є групових молодіжних інтересів в українському суспільстві.

Потрібно зазначити, що через те, що молодіжних громадських організацій існує дуже велика кількість, органам влади (як місцевим, так і державним) варто було б диференціювати підходи та механізми співпраці з кожним їх різновидом. Український вчений В. Кулік, узагальнюючи, визначив наступні види молодіжних організацій:

- молодіжні фахові об'єднання (Союз Аграрної молоді, Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Асоціація молодих медиків України»);
- організації за інтересами (Рада молодих підприємців України, Асоціація КВН України);
- національно-культурні молодіжні організації (Всеукраїнська Асоціація Молодих Дослідників Фольклору, «Молодіжний Націоналістичний Конгрес»);
- студентські організації (Всеукраїнська асоціація студентів-політологів, Українська Студентська Спілка)
- субкультури сучасної молоді («хіппі», «емо», «готи», «панки», тощо) [7].

Зважаючи на значну кількість та розгалуженість молодіжних організацій в Україні, доцільно буде їх типологізувати за певними критеріями. Такий розподіл молодіжних організацій допоможе виділити певні тенденції їх розвитку за останні роки та на сучасному етапі українського державотворення.

Так, зважаючи на проголошений у статуті кожної організації статус, вони поділяються на:

- Міські (Обласні);
- Всеукраїнські;
- Міжнародні.

Щодо характеристики кожного з цих типів, то на сучасному етапі молодіжні організації в Україні характеризуються загальними тенденціями формування мети своєї діяльності, які закріплюються в їхніх статутах. У більшості випадків вони обирають наступні пріоритетні цілі: розвиток громадських ініціатив; захист прав та представлення інтересів молоді; суспільно-політична та інформаційно-аналітична діяльність; просвітницька робота; залучення активної молоді до прийняття рішень місцевими органами влади.

Молодіжні організації місцевого і обласного типу мають великі перспективи в політичних процесах України саме локального характеру. Такі перспективи підсилюються, зважаючи на зростання державної підтримки місцевого самоврядування та делегування місцевій громаді безпосереднього права прийняття рішень.

До молодіжних організацій, які сприяють найбільш повній реалізації прав і свобод української молоді та залучення її до прийняття рішень на місцевому рівні, можна віднести наступні: «Молодіжний центр ІНІЦІАТИВА» (м. Харків), молодіжна громадська організація (далі МГО) «Ліга Української Молоді» (м. Біла Церква), МГО «Молодіжний виконавчий комітет» (м. Керчь), «Молодіжний Дебатний Центр»

(м. Донецьк), МГО «Лідерство» (м. Житомир), МГО «Молодіжний Союз» (м. Київ), МГО «Єднання» (м. Тернопіль), МГО «Фундація Регіональних Ініціатив» (м. Суми), Центр молодіжних ініціатив «Тотем» (м. Херсон), МГО «Центр молодіжних перспектив» (м. Хмельницький) та інші.

Оцінюючи діяльність цих організацій, справедливо буде зазначити, що вони, перш за все, намагаються долучити до активних дій молодь, проводити просвітницьку роботу для усвідомлення місцевою громадою своїх прав. Першочерговими є завдання сприяти позитивним перетворенням у суспільстві та вирішувати нагальні проблеми розбудови громадянського суспільства конкретно своєї місцевості.

Протягом 2004 року апатія молодіжних організацій до політики відійшла у минуле, що знаменувало новий «активістський період» для молодого покоління. Політична участь молоді під час президентської кампанії 2004 року проявилася в електоральній активності, а також у протестній поведінці. Саме у цей період юридично оформилося багато молодіжних організацій, таких як «Пора» та «Молодіжна Україна». Крім того, у цей час можна було спостерігати територіальну консолідацію молоді різних областей України [4]. Саме в цей період молоді хлопці та дівчата, які стояли на Майдані або навпаки були ярами його противниками, перетворювались у лідерів молодіжних громадських організацій для того, щоб продовжувати відстоювання своїх інтересів.

За останні п'ять років в Україні поширився розвиток молодіжних структур як на рівні регіональних молодіжних парламентів, молодіжних адміністрацій областей, районів, так і на рівні міст, селищ, молодіжних рад, молодіжних муніципалітетів. Прикладом діяльності подібної молодіжної структури на рівні міста є Миколаївський молодіжний муніципалітет, який було створено у жовтні 2000 року як спілку молодіжних організацій, до якої увійшли представники 23-х молодіжних організацій, студентських профспілок та органів студентського самоврядування [8]. Завданнями молодіжного муніципалітету зокрема є: забезпечення впливу молодих громадян на ухвалення рішень усіма органами державної влади та місцевого самоврядування, привернення уваги до важливості активної участі молоді в політичному житті України; сприяння виконанню молодіжної політики в м. Миколаєві; лобювання інтересів та захист прав молоді під час ухвалення нормативних актів органами державної влади та місцевого самоврядування [8].

Набагато менше в Україні функціонує міжнародних організацій пов'язаних із залученням та підтримкою молодого покоління. Передусім вони переслідують одне завдання – залучення молоді до європейської інтеграції шляхом виховання української молоді на демократичних цінностях та ідеалах, а також співпраця з державою у встановленні пріоритетів міжнародної політики України. Доцільним у сучасних умовах для України є цілі міжнародних молодіжних організацій, що стосуються формування позитивного іміджу України за кордоном шляхом адекватного представництва країни під час міжнародних заходів.

Найбільш ефективними такими молодіжними об'єднаннями в Україні є наступні: «AIESEC в

Україні» (осередки у всіх великих містах), «Youth In Action (Молодь в дії)» (осередки в найбільших містах), «Європейський молодіжний парламент – Україна» (м. Київ), «Асоціація студентів Європи-Дніпропетровськ» (м. Дніпропетровськ), «Таланти третього тисячоліття» (м. Харків), Міжнародна Організація «Громадянська Ініціатива» (м. Київ).

Крім цього типологізуючи молодіжні організації, які так чи інакше беруть участь у державотворчих процесах України, можна виокремити наступний критерій – вид або напрямок діяльності молодіжних організацій. Відповідно видом або напрямком їхньої діяльності може бути:

- Консультування («Українська молодіжна інформаційна агенція»);
- Допомога в діяльності іншим неурядовим організаціям (Національний молодіжний центр «Екологічні ініціативи»);
- Вплив на систему законодавства (Українська спілка молодих депутатів, Громадська Організація «Вартові закону»);
- Розвиток громадянського суспільства (Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Україна – XXI»);
- Європейська інтеграція («Українська асоціація європейських студій»).

Крім того, важливим чинником молодіжного руху в Україні є взаємодія його з політичними партіями. Безперечно, що співпраця з молодіжними організаціями є одним з найважливіших функцій діяльності кожної партії. Стосунки між ними в ідеалі повинні будуватись на основі взаємопорозуміння, співпраці, а також, що найбільш важливо – автономності. Однак іноді ці стосунки стають надто тісними. Для політичних партій та молодіжних організацій характерний активний пошук політичних партнерів. На сьогодні в Україні вже відпрацьований механізм створення припартійних молодіжних структур, що за своїми статутними документами орієнтуються на ідеологічні засади «дорослих» партій. Такі молодіжні організації, як «Українська соціалдемократична молодь», «Народно-демократична ліга молоді», «Молодий рух», «Молоді демократи», «Союз аграрної молоді», «Молодь регіонів України», «Батьківщина молода», «Ленінська комуністична спілка молоді України» та багато інших, чітко налаштовані на реалізацію своїх цілей разом із тими політичними партіями, які для них є стратегічними партнерами [4].

Характерним для українських молодіжних організацій в 2004-2005 рр. є тенденція інтеграції та об'єднання такої специфічної частини молодого населення як студенти. Усвідомлення студентством своїх проблем, виголошення цих проблем та знаходження двосторонніх шляхів для їх вирішення є запорукою демократичного розвитку не тільки молодіжних організацій, а й всього суспільства загалом.

Авторитет та повагу у різних сферах молодіжної активності, окрім традиційно потужних в Україні здобули такі нові всеукраїнські молодіжні громадські організації та об'єднання органів студентського самоврядування, як – «Всеукраїнська студентська рада», «Студентська Рада Києва», «Фундація Регіональних Ініціатив», «Студентська Республіка», «Молода Прос-

віта», «Дебатна Академія», «Молодіжний націоналістичний конгрес», «Колегія молодих управлінців та юристів», «Європейська молодь України», «Спілка Ініціативної Молоді», та ряд інших [6, с.72-76].

Специфічним явищем для України є радикально-деструктивні молодіжні громадські організації, які є дуже «нестабільними», а іноді і різкими у своїх висловах та діях. Останнім часом вони особливо активізували свою діяльність, а соціальною базою таких організацій є маргінальна молодь [11].

Досить частим для молодіжних організацій на сучасному етапі є позиціонування себе на місцевому, всеукраїнському або міжнародному просторі через різноманітні форм їх об'єднання. Найбільш розповсюджуваними є наступні форми: асоціація, союз, фундація, конгрес, рада, спілка, колегія, ліга, центр, товариство, блок. Здебільшого, та чи інша форма організацій не вносить якісь кардинальні або принципові відмінності у спрямованість їх діяльності та визначення механізмів реалізації їх ідей. Вибір конкретної форми диктується передусім необхідністю яскраво виокремитися серед інших молодіжних організацій і обов'язково зустрічається в назві кожної організації.

Конкретні результати діяльності молодіжних громадських організацій залежать від того якими механізмами вони користуються для реалізації їхньої мети. Сьогодні головним механізмом є залучення великої кількості активних членів, адже їхня ініціативність, сили і дуже часто фінансова допомога є основою для функціонування молодіжної організації.

Таким чином, до найбільш типових механізмів участі молодіжних організацій у політичних процесах є:

- налагодження взаємовигідних стосунків з органами влади (місцевої та державної);
- створення та ефективне функціонування молодіжної форми місцевого самоврядування (маються на увазі молодіжні муніципалітети, тощо), залучення представників молодіжних організацій, у ролі радників-консультантів, до діяльності органів влади та спеціальних комітетів;
- загострення уваги органів влади до існуючих проблем на всеукраїнському або місцевому рівнях, формування власних пропозицій та втілення їх у життя задля вирішення суспільно важливих питань;
- внесення змін до законодавства у вигляді запропонованих варіантів відповідних документів;
- виконання організаціями їх статутної діяльності, якісний контроль та звітність щодо впроваджених державних або місцевих соціальних програм;
- співпраця молодіжних організацій між собою, а також з іноземними організаціями, товариствами та молодіжними структурами задля обміну позитивним досвідом та налагодження діалогу.

Незважаючи на те, що у різних державах світу вже напрацьовано свої підходи щодо вироблення та реалізації відповідних механізмів для позитивних результатів діяльності молодіжних організацій, наша держава поки що йде шляхом «спроб і помилок». У сучасній Україні молодіжні організації є однією із форм реалізації самоврядування та індикатором демократичності політичної системи, яка на сьогодні,

ще не є усталеною. Подальшому процесу залучення даних інституцій до вироблення державної політики заважає ряд проблем серед яких найбільш деструктивними є:

- слабка матеріальна база, постійна фінансова скрута;
- нерозвинені організаційні структури на місцях;
- брак підготовлених кадрів для роботи з молоддю;
- поступове наростання процесів бюрократизації;
- велика залежність від фінансування, що надходить у формі державної допомоги, що дуже часто призводить до зниження активності;
- використання потенціалу молоді у вирішенні молодіжних, загальнодержавних проблем відбувається неповною мірою.

Одним з найбільш проблемних питань залишається фінансування молодіжних організацій, яким, на законодавчому рівні заборонено займатися діяльністю спрямованою на отримання прибутку. Зважаючи на встановлені правові обмеження, держава бере на себе обов'язок підтримки таких організацій, і тому координує надходження коштів на їх розвиток. Кожного року при ухваленні Державного бюджету України в нього окремим рядком вписуються кошти для фінансової підтримки молодіжних організацій. Потім ці гроші розподіляються за підсумками конкурсу, до участі в якому допускаються тільки ті 150 молодіжних організацій, які мають статус всеукраїнських.

Незважаючи на всі перешкоди, молодіжні організації за підтримки органів центральної та місцевої влади організаційно зміцнюються, розширюються, перетворюючись у невід'ємну складову структур самоорганізації українського суспільства [1, с. 20-34].

Підсумовуючи, слід зазначити про деякі характерні особливості розвитку сучасних молодіжних організацій в Україні. Так, з кожним роком стають все більш різноманітними напрямки діяльності громадських організацій молоді (вплив на систему законодавства, Європейська інтеграція), зростає їх кількість. Переважна більшість молодіжних організацій діє на місцевому рівні, а тому вони можуть реально впливати на органи влади у письмовому вигляді (звернення, звіти) і в практичному (безпосередня діяльність на покращення стану місцевості). Актуальною продовжує залишатися територіальна нерівномірність поширеності молодіжних громадських організацій.

Зауважимо, що складність дослідження діяльності громадських молодіжних об'єднань визначають широкий спектр цілей, напрямів, форм і засобів діяльності, різний рівень впливу на процес соціалізації молодого покоління. Проте, спільними для них залишаються спрямованість на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних й інших спільних інтересів і потреб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головенько В. А. Молоде покоління України в алгоритмі суспільних процесів / В. А. Головенько // Український соціум. – 2006. – № 2. – С. 20–34.
2. Гузенко І. М. Становлення і розвиток державної молодіжної політики в Україні [Електронний ресурс] / І. М. Гузенко. – Режим доступу до ресурсу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vnv/2009_11/50-62.pdf.
3. Захаренко К. В. Специфіка взаємодії державної влади та молодіжних організацій / К. В. Захаренко // Бористен. – 2010. – № 1. – С. 32–33.
4. Кербаль М. О. Роль і місце молодіжних об'єднань у політичному житті [Електронний ресурс] / М. О. Кербаль. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Politology/2008_66/66-18.pdf.
5. Корнієвський О. Молодіжний рух та політичні партії в сучасній Україні / О. Корнієвський, В. Якушик. – К. : «Генеза», 1997. – 102 с.
6. Кулік В. Молода Україна: сучасний організований молодіжний рух та неформальна ініціатива : Дослідження / В. Кулік, Т. Голубоцька, О. Голубоцький. – К. : Центр дослідження проблем громадянського суспільства, 2000. – С. 72–76.
7. Кулік В. Сучасний організований молодіжний рух в Україні як об'єкт наукового дослідження / В. Кулік. – Режим доступу : <http://politika.org.ua/>.
8. Молодіжний муніципалітет. Офіційний Інтернет – сайт міста Миколаїв [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mykolayiv.com.ua>.
9. Плоский К. В. Участь молоді у розвитку місцевої демократії в Україні: проблеми та перспективи / К. В. Плоский // Український соціум. – 2005. – № 1(6). – С. 101–111.
10. Половинець А. М. Молодіжні громадські організації: критерії класифікації [Електронний ресурс] / А. М. Половинець. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e_journals/dutp/2010_2/txts/10pamokk.pdf.
11. Фішук А. Проблеми розвитку сучасного молодіжного руху [Електронний ресурс] / А. Фішук. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/november08/18.htm>.

Рецензенти: *Іванов М. С.*, д.політ.н., професор;
Громадська Н. А., к.політ.н., доцент.

© Гуцалова М. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 02.03.2012 р.

ГУЦАЛОВА Марина Володимирівна – аспірант кафедри політичних наук Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: недержавні молодіжні організації та їх роль у суспільстві.